

Štrasburk, 24. února 2005

ACFC/OPII(2005)002

PORADNÍ VÝBOR RÁMCOVÉ ÚMLUVY O OCHRANĚ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN

Druhé stanovisko ohledně České republiky přijaté 24. února 2005

SOUHRN

Od přijetí prvního stanoviska Poradního výboru v dubnu 2001 a od Rezoluce Výboru ministrů z února 2002 přijala Česká republika nová chvályhodná opatření ke zlepšení ochrany národnostních menšin. Tato opatření svědčí o odhodlání státu upevnit v této oblasti odpovídající politiku. Pozitivních výsledků bylo dosaženo na legislativní úrovni, zejména v užívání menšinových jazyků v úředním styku, jakož i ve školství. V praxi lze pozorovat zvýšené úsilí takřka ve všech důležitých oblastech, přičemž zvláštní pozornost je věnována postavení Romů. Byla přijata i další opatření ke zlepšení dialogu mezi etniky.

Potíže však přetrvávají při provádění určitých částí příslušných zákonů, zejména na místní úrovni. Vedle nedostatečného zapojení místních úřadů přetrvávají i potíže surčením geografických oblastí, jichž by se taková opatření měla týkat, jakož i s účastí zástupců menšin na záležitostech jich se týkajících. Je třeba vyvinout větší snahu o posílení prevence nesnášenlivosti a diskriminace a boje proti nim.

Postavení Romů, které zůstává znepokojivé, vyžaduje rozhodnější přístup úřadů. V této souvislosti je třeba přednostně řešit značné problémy, kterým Romové čelí v oblastech jako je bydlení a zaměstnanost, stejně jako vzdělávání romských dětí či obvinění ze sterilizace romských žen bez jejich předchozího informovaného souhlasu.

OBSAH

DRUHÉ STANOVISKO OHLEDNĚ ČESKÉ REPUBLIKY.....	3
I. HLAVNÍ POZNATKY.....	4
Monitorovací postup.....	4
Obecný legislativní rámec.....	4
Zavádění zákonů do praxe.....	4
Shromažďování údajů.....	4
Tolerance a dialog mezi kulturami.....	5
Postavení Romů.....	5
Užívání menšinových jazyků.....	5
Školství.....	6
Účast.....	6
II. POZNATKY K JEDNOTLIVÝM ČLÁNKŮM.....	7
ČLÁNEK 3 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	7
ČLÁNEK 4 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	9
ČLÁNEK 5 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	13
ČLÁNEK 6 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	16
ČLÁNEK 9 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	19
ČLÁNEK 10 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	20
ČLÁNEK 11 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	22
ČLÁNEK 12 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	24
ČLÁNEK 13 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	27
ČLÁNEK 14 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	27
ČLÁNEK 15 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	29
ČLÁNEK 18 RÁMCOVÉ ÚMLUVY.....	32
III. ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY.....	32
Pozitivní výsledky.....	32
Přetrvávající problémy.....	33
Doporučení.....	33

PORADNÍ VÝBOR RÁMCOVÉ ÚMLUVY O OCHRANĚ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN
DRUHÉ STANOVISKO OHLEDNĚ ČESKÉ REPUBLIKY

1. Poradní výbor přijal toto stanovisko 24. února 2005 v souladu s článkem 26(1) Rámcové úmluvy a pravidlem 23 Rezoluce (97) 10 Výboru ministrů. Poznatky vyplývají z informací obsažených v 2. periodické zprávě (dále periodická zpráva), kterou obdržel 2. července 2004, a z jiných písemných podkladů, jakož i z informací, které Poradní výbor získal od vládních a nevládních zdrojů v průběhu návštěvy v Praze a Ostravě uskutečněné od 29. listopadu do 2. prosince 2004.
2. Část I obsahuje hlavní poznatky Poradního výboru o hlavních problémech s prováděním Rámcové úmluvy v České republice. Tyto poznatky jsou podrobně rozvedeny článkem po článku v části II, která se týká těch ustanovení Rámcové úmluvy, ke kterým má Poradní výbor podstatné připomínky.
3. Obě části rozsáhle odkazují na uplatnění poznatků z prvního cyklu monitorování Rámcové úmluvy obsažených v prvním stanovisku Poradního výboru ohledně České republiky přijatém 6. dubna 2001 a v příslušné Rezoluci Výboru ministrů přijaté 6. února 2002.
4. Závěrečné poznámky obsažené v části III by mohly být základem následných závěrů Výboru ministrů a jeho doporučení České republice.
5. Poradní výbor se těší na pokračování svého dialogu s úřady České republiky, jakož i se zástupci národnostních menšin a jinými osobami odpovědnými za provádění Rámcové úmluvy. Na podporu komplexního a průhledného postupu vybízí Poradní výbor důrazně úřady, aby toto stanovisko po obdržení zveřejnily.

I. HLAVNÍ POZNATKY

Monitorovací postup

6. Česká republika zaujala konstruktivní přístup k monitorování procesu provádění Rámcové úmluvy. V prosinci 2003 se zde konal seminář za účasti zástupců národnostních menšin a Poradního výboru, na kterém se jednalo o nejlepších možných způsobech uplatnění poznatků z monitorování v praxi. Vzhledem k zájmu, který o monitorovací postup projevíli zástupci národnostních menšin, by mohlo být učiněno více ke zvýšení povědomí o výsledcích uvedeného monitoringu, a to i pomocí překladu podstatných dokumentů jako stanoviska Poradního výboru, komentáře České republiky a rezoluce Výboru ministrů. Při přípravě 2. periodické zprávy konzultovaly úřady zástupce menšin a alespoň některé jejich připomínky zahrnuly do textu zprávy. Je třeba také ocenit, že si přejí splnit doporučení z prvního monitorovacího cyklu a provádět Rámcovou úmluvu systematičtěji, jakož i jejich otevřenost a sebekritičnost v dialogu s Poradním výborem.

Obecný legislativní rámec

7. V roce 2001 vstoupil v platnost zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin (dále jen „menšinový zákon“). Legislativní změny přijaté v souvislosti s tímto zákonem svědčí o strategických krocích učiněných k doplnění a rozšíření právních úprav na ochranu národnostních menšin. Co se týče používání menšinových jazyků ve veřejném životě, došlo k pokroku zejména díky změnám některých důležitých zákonů, jako zákona o správním řízení, trestního zákona, zákona o matrikách a zákonů o obcích a krajích. Nedávné přijetí nového školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.) představuje pokrok, na který čekaly zejména národnostní menšiny.

Zavádění zákonů do praxe

8. Vítáme snahu českých úřadů provádět odpovídající politiku na ochranu národnostních menšin. Vláda tak, vedle sektorových opatření přijatých za tímto účelem, vyčlenila ze státního rozpočtu prostředky na podporu činnosti menšin a zavedla zvláštní postupy, jak tyto prostředky čerpat. Užitečné by bylo zejména aktivněji informovat národnostní menšiny o těchto prostředcích a postupech, jak je získat.
9. Provádění vládní politiky na ochranu národnostních menšin však nadále působí problémy na místní a krajské úrovni. I přes některé chvályhodné iniciativy na místní úrovni, zejména ke zlepšení postavení Romů a dialogu s touto komunitou, mají mnohé místní úřady o ochranu menšin jen malý zájem. S ohledem na principy fungování místní samosprávy je třeba, aby se místní úřady významněji zasadily o efektivní provádění legislativních opatření na ochranu národnostních menšin (včetně zvyšování povědomí veřejnosti), jakož i mezinárodní standardů, které jsou pro Českou republiku v této oblasti závazné. Obecně je třeba většího úsilí k zajištění stále účinnějšího uplatňování menšinového zákona z roku 2001 na všech úrovních.

Shromažďování údajů

10. Ačkoliv bylo v roce 2001 provedeno další sčítání lidu, stále přetrvávají podstatné nesrovnalosti mezi oficiálními údaji a neoficiálními odhady o počtu příslušníků určitých národnostních menšin, zejména romské. Jejich počty jsou totiž jedním z hlavních zákonných kritérií k určení geografických oblastí, kde se uplatňují ochranná opatření vůči národnostním

menšinám v takových oblastech jako jsou školství a používání menšinových jazyků v úředním styku. Proto je velice důležité nalézt nové cesty k získávání spolehlivých údajů o počtu, postavení a možných problémech příslušníků národnostních menšin v různých sektorech.

Tolerance a dialog mezi kulturami

11. Ačkoliv je obecná atmosféra v české společnosti charakterizována vzájemnou úctou a porozuměním a v dialogu mezi etniky došlo k výraznému zlepšení, objevují se stále zprávy o předsudcích a nesnášenlivosti vůči určitým osobám – zejména Romům a cizincům. I přes četná opatření přijatá úřady na podporu úcty k rozmanitosti a k potírání nesnášenlivosti stále přetrvávají negativní postoje mezi obyvateli, jakož i v některých sdělovacích prostředcích a mezi zástupci veřejných úřadů, zejména na místní úrovni.
12. Podobně znepokojující je přetrvávání nesnášenlivých a nepřátelských postojů určitých policistů, v některých případech přerůstajících až v násilí, vůči osobám náležejícím k nejzranitelnějším skupinám, a zejména vůči Romům. Úřady by měly sledovat situaci bedlivěji a zajistit nezávislé mechanismy kontrolující činnost policie. Měly by rovněž zajistit, aby takové případy byly rychle, nestranně a účinně vyšetřeny a aby byly případně uděleny náležité tresty. Situaci by rovněž napomohlo systematické školení v oblasti lidských práv a opatření ke zvyšování povědomí.

Postavení Romů

13. Neuspokojivé zůstává zejména postavení Romů. I přes četná opatření přijatá úřady čelí Romové nadále vážným problémům a diskriminaci ve většině oblastí života, včetně zaměstnání, bydlení, zdravotnictví, přístupu k veřejným službám a ve školství. Navíc musejí čelit nesnášenlivým a nepřátelským postojům většiny obyvatel a v některých případech i zástupců veřejných úřadů, včetně některých policistů.
14. I když úřady dělají pro zlepšení situace mnoho, zůstává postavení romských dětí ve školském systému znepokojivé. K vyřešení jejich četných problémů v této oblasti je třeba jasných a koordinovaných opatření ze strany ústředních, místních a krajských úřadů, aby se skoncovalo s jejich přetrvávající izolací ve školském systému. Úřady musejí zejména zajistit, aby bylo skutečně zrušeno neodůvodněné umisťování těchto dětí do zvláštních škol.
15. Co se týče případů obvinění ze sterilizace romských žen bez jejich předchozího svobodného a informovaného souhlasu, uvítali bychom, aby se do vyšetřování těchto případů zapojil aktivně ombudsman. Úřady musejí zajistit, aby takové vyšetřování vyjasnilo, zda takové praktiky skutečně existují. Pokud se taková obvinění potvrdí, měly by neprodleně odškodnit oběti, uložit příslušné tresty a učinit veškeré potřebné změny v zákonech a postupech.

Užívání menšinových jazyků

16. Česká republika má nyní zákony umožňující za určitých podmínek užívání menšinových jazyků v úředním styku a dvojjazyčné nápisy a oznámení. Je však třeba dalších opatření zajišťujících, aby tyto zákony byly skutečně uplatňovány v praxi. Nedostatky byly zejména zjištěny v těch oblastech, na které se tyto zákony vztahují, a v příslušných postupech. Větší pozornost je třeba věnovat při přijímání rozhodnutí o používání těchto zákonů skutečné početnosti, potřebám a požadavkům národnostních menšin. Navíc je třeba vynaložit větší úsilí

ke zvyšování užívání menšinových jazyků ve sdělovacích prostředcích a přítomnosti příslušníků národnostních menšin ve sdělovacích prostředcích.

Školství

17. V posledních letech byla přijata v českých školách další opatření k šíření znalostí o tradicích, jazycích a kultuře národnostních menšin a úcty k nim. I přes tato opatření je třeba většího úsilí k odstranění nedostatků v této oblasti.
18. Nový školský zákon je významným krokem ve prospěch národnostních menšin, jakož i ve prospěch výuky menšinových jazyků a vyučování v nich. Nicméně však přetrvávají určité nedostatky v právních podmínkách a postupech nutných pro takové vyučování. Úřady by při provádění tohoto nového zákona měly zohledňovat skutečné postavení, potřeby a očekávání příslušníků národnostních menšin.
19. Je ještě příliš brzy hodnotit, zda přístup zavedený novým školským zákonem zajistí konec neodůvodněného umístování romských dětí do zvláštních škol a obecněji konec izolace romských dětí ve školském systému. Úřady by měly průběžně řešit tyto problémy ve spolupráci s těmi, jichž se týkají, a zajistit, aby při provádění nového zákona byly plně uplatňovány zásady obsažené v příslušných ustanoveních Rámcové úmluvy. Obecněji řečeno, očekáváme při provádění vládních programů na pomoc romským dětem ve školství zvýšené úsilí na všech úrovních.

Účast

20. Podmínky v České republice jsou obecně příznivé skutečné účasti národnostních menšin na veřejných záležitostech. V této souvislosti je třeba zmínit aktivní úlohu, kterou ve vládní politice na ochranu národnostních menšin hraje Rada vlády pro národnostní menšiny, a skutečné partnerství mezi touto radou a organizacemi národnostních menšin.
21. Skutečná účast příslušníků národnostních menšin na místní a regionální úrovni však zůstává problematická. I když místní výbory pro národnostní menšiny zřízené zákonem o národnostních menšinám jsou významným krokem vpřed, nebyly ještě systematicky ustaveny ve všech oblastech, které pro to splňují podle zákona podmínky. Navíc jejich postavení a činnost nejsou zcela jasné, a tak jejich vliv zůstává omezený. Obecněji řečeno, úřady ještě musejí hledat cesty umožňující, aby menšiny mohly, stejně jako většinová společnost, těžit z lepší správy veřejných záležitostí, kterou přinesla decentralizace, a aby menšiny nepohlížely na decentralizaci jako na hrozbu pro své zájmy.
22. Skutečná účast Romů v různých oblastech, například v hospodářském a společenském životě, bydlení, školství a přijímání rozhodnutí, která se jich týkají, působí stále vážné těžkosti. Místní a krajské úřady musejí nejprve projevit větší nasazení a lépe spolupracovat se zástupci Romů a hledat nové a účinnější cesty k podstatnému zvýšení účasti Romů a k jejich integraci do české společnosti.

II. POZNATKY K JEDNOTLIVÝM ČLÁNKŮM

ČLÁNEK 3 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Osobní působnost Rámcové úmluvy. Hledisko občanství při definování pojmu „národnostní menšina“

Poznatky z prvního cyklu

23. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky Poradní výbor uvedl, že se připravuje zákon na ochranu národnostních menšin, a vyjádřil naději, že jeho přijetí nepovede k omezením při uplatňování osobní působnosti Rámcové úmluvy.
24. Uvedl, že pouze občané mohou být uznáni jako příslušníci národnostních menšin a že existují i jiné skupiny, na které vláda nepohlíží jako na chráněné Rámcovou úmluvou.

Současná situace

Pozitivní výsledky

25. „Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů“ (zákon č. 273/2001 Sb. z 10. července 2001, dále jen „menšinový zákon“) neuvádí seznam úředně uznaných národnostních menšin, ale článek 2 definuje výraz „národnostní menšina“¹ a „příslušník národnostní menšiny“².
26. Poradní výbor má za to, že osoby chráněné v České republice Rámcovou úmluvou jsou prakticky ti, kteří náležejí ke skupinám zastoupeným v Radě vlády pro národnostní menšiny, poradním orgánem vlády. Jsou to Bulhaři, Chorvaté, Maďaři, Němci, Poláci, Romové, Rusíni, Rusové, Řeci, Slovinci a Ukrajinci, jakož i Srbové, kteří byli připojeni nedávno. Nedávné připojení Srbů svědčí o tom, že české úřady upřednostňují otevřený přístup při uplatňování Rámcové úmluvy, což vítáme. Tento přístup se projevuje také vůči Židům, jichž se státní program podpory národnostních menšin také týká, i přes to, že většina z nich se považuje za kulturní či náboženské společenství spíše než za národnostní menšinu.
27. Na osoby, které nejsou občany České republiky, se vztahují opatření obsažená ve zvláštním vládním programu pro integraci cizinců. Vzhledem ke společnému etnickému původu se však mnoho z nich (například Rusové a Ukrajinci) účastní kulturních či jiných aktivit skupin, které tradičně žijí v České republice. Mohou tedy svobodně požívat státní podpory udělované těmto skupinám a používat ji k zachování své svébytnosti účinněji, aniž by byly uznávány jako národnostní menšiny. Jak uvedla vláda ve svých poznámkách k 1. stanovisku Poradního výboru (ohledně článku 5 Rámcové úmluvy), i jiné skupiny, jako Vietnamci, mají přístup k dotacím poskytovaným státem na kulturní činnost různých společenství.
28. Oficiální přístup, jak je zakotven v menšinovém zákoně, omezuje osobní působnost Rámcové úmluvy pouze na státní občany. Ovšem ve skutečnosti, jak již bylo ukázáno výše, jsou v praxi české úřady daleko otevřenější a pružnější. Poradní výbor oceňuje skutečnost, že úřady nadále

¹ „Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.“

² „Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.“

podle potřeby zahrnují osoby, jež nejsou státními občany České republiky, do uplatňování Rámcové úmluvy podle jednotlivých článků.

Doporučení

29. Poradní výbor si všímá kritéria občanství obsaženého v definici „národnostní menšiny“ v českých zákonech a vyzývá úřady, aby nadále zaujímaly otevřený a pružný postoj uvedený výše a nevyužívaly toto kritérium k vylučování určitých osob z uplatňování působnosti Rámcové úmluvy.

Shromažďování údajů

Poznátky z prvního cyklu

30. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky konstatoval Poradní výbor, že existují pochyby ohledně spolehlivosti údajů ze sčítání lidu o počtu příslušníků národnostních menšin. Vybídl úřady, aby našly způsoby, jak získat přesnější statistické údaje o etnickém složení obyvatelstva, které jsou podstatné pro jakoukoliv účinnou politiku ochrany národnostních menšin.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

31. Sčítání lidu proběhlo v březnu 2001 a výsledky byly zveřejněny.³ Poradní výbor oceňuje skutečnost, že zástupci národnostních menšin byli předem konzultováni při formulaci otázek týkajících se etnického původu a mateřského jazyka obsažených na sčítacím archu a že jak formuláře sčítacích archů, tak doprovodné vysvětlivky byly v několika menšinových jazycích (němčina, polština, romština, ruština, ukrajinština), jakož i v angličtině, francouzštině, vietnamštině, arabštině a čínštině. Oceňuje rovněž skutečnost, že příslušníci menšin, včetně Romů, byli přímo zapojeni do provádění sčítání.

b) Přetrvávající problémy

32. Údaje z posledního sčítání lidu svědčí, oproti výsledkům předchozího sčítání (1991), o značném poklesu počtu osob deklarujících jiný než většinový etnický původ. Úřady v tom vidí rostoucí tendenci respondentů neidentifikovat se s národnostními menšinami. Vysvětlují tuto tendenci různými důvody, například větší homogenitou české společnosti, nepovinným charakterem otázek týkajících se etnika, větší integrací určitých skupin, odmítnutím či nechutí přiznat jiný než většinový etnický původ či nejasnosti terminologie (neschopnost rozlišit mezi českým občanstvím a etnickým původem).

33. Zástupci menšin přičítají tento fakt určitým organizačním nedostatkům sčítání, jako opomenutí zveřejnění skutečnosti, že sčítací archy jsou k dispozici i v menšinových jazycích, a nedostatečné průhlednosti při vybírání příslušníků národnostních menšin jako sčítatelů. V kampani před sčítáním navíc určité sdělovací prostředky varovaly před nebezpečím zneužití osobních údajů, což mohlo mít rovněž značný vliv.

34. Poradní výbor konstatuje, že úřady upřednostňují využívání nezávislých šetření a snaží se doplňovat a upřesňovat údaje ze sčítání. Konstatuje však, že mezi problémy, které

³ Podle výsledků sčítání lidu z roku 2001, uvedlo jinou než českou „národnost“ 980 283 osob (9,4% obyvatel). Nejpočetnější národnostní skupiny jsou tyto: 380 474 Moravanů (3,7%); 193 190 Slováků (1,9%); 51 968 Poláků (0,5%); 39 106 Němců (0,4%); 22 112 Ukrajinců (0,2%); 14 672 Maďarů (0,1%); 12 369 Rusínů (0,1%); 11 746 Romů (0,1%); 10 878 Slezanů (0,1%).

znemožňují shromažďování údajů, je i nedůvěra v takové postupy, kterou projevují určití příslušníci menšin, a to zejména Romové.⁴

35. Stejně jako při předchozím sčítání figurují mezi nejpočetnějšími skupinami opět „Moravané“ či „Slezané“ (společně 391 352 osob, tedy přibližně 3,8% obyvatel) na základě sebeidentifikace. Podle úřadů tato sebeidentifikace nikterak neoznačuje etnický původ, ale pouze svědčí o tom, že existují osoby, které z historických či jiných důvodů, upřednostňují regionální identitu před označením etnického původu.

Doporučení

36. Poradní výbor vybízí úřady, aby zahájily s dotýcnými osobami dialog o tendencích naznačených posledním sčítáním lidu a jejich důsledcích, aby mohly lépe zhodnotit praktický dopad těchto tendencí na politiku ochrany národnostních menšin.
37. Úřady by měly hledat nové způsoby získávání informací o skutečném počtu příslušníků národnostních menšin a přitom zajistit dodržování mezinárodních pravidel o ochraně osobních údajů. Zapotřebí jsou i další informace a opatření na zvýšení povědomí, aby dotýcné osoby při příštím sčítání využily možnosti uvést svůj etnický původ.

ČLÁNEK 4 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Právní a institucionální ochrana proti diskriminaci

Poznátky z prvního cyklu

38. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky shledal Poradní výbor určité nedostatky v právní a institucionální ochraně vůči diskriminaci a vyzval k rozhodným krokům na jejich nápravu.

a) Pozitivní výsledky

39. Poradní výbor oceňuje přijetí změn několika zákonů za účelem zlepšení ochrany proti diskriminaci v příslušných oblastech, jako občanské řízení, správní řízení a pracovní právo. Navíc, i když se značným zpožděním, byla posílena právní ochrana proti diskriminaci, a to důležitým normativním textem – ke konci roku 2004 byl vládou schválen návrh zákona o zajištění rovného zacházení a ochraně proti diskriminaci. Cílem tohoto textu je promítnutí směrnice EU č. 2000/43/EC o zajištění zásady rovného zacházení s osobami nezávisle na jejich rasovém či etnickém původu do vnitrostátních zákonů. Jeden dokument spojuje a posiluje právní prostředky k ochraně proti všem formám diskriminace v mnoha oblastech života. Zlepšuje rovněž institucionální ochranu zřízením instituce pro rovné zacházení (v ang. orig. Equal Treatment Centre), specializovaného orgánu zabývajícího se otázkami rovného zacházení a diskriminace.

40. Poradní výbor si rovněž přeje ocenit práci ombudsmana, která je prospěšná zejména pro příslušníky národnostních menšin (viz v této souvislosti komentář v odstavci 60 níže). Konstatuje, že kancelář ombudsmana, podle informací jedna z nejvíce respektovaných českých institucí, bude nadále podle svých možností řešit otázky rovného zacházení.

⁴ Zatímco podle výsledků ze sčítání z roku 2001 je v zemi 11 756 Romů (0,1% obyvatel) a 23 211 osob hovořících romským jazykem, podle neoficiálních údajů, které úřady nezpochybňují, žije v České republice ve skutečnosti 150 000 až 200 000 Romů.

41. Poradní výbor s uspokojením konstatuje, že se zástupci menšin obecně domnívají, že požívají ve všech oblastech života rovného zacházení a neuvádějí žádné konkrétní případy diskriminace.

b) Přetrvávající problémy

42. Poradní výbor si přeje obrátit pozornost na významné nesrovnalosti mezi oficiálními výsledky sčítání a nevládními odhady, které naznačují, že skutečný počet příslušníků národnostních menšin je značně podhodnocený. Poradní výbor považuje nedostatek spolehlivých údajů za obzvláště znepokojivý, zejména vzhledem ke skutečnosti, že početní limity, založené na podílu menšin v populaci, jsou jedním z kritérií určujících provádění určitých důležitých opatření v takových oblastech jako školství, používání menšinových jazyků na některých úrovních úředního styku a účast na veřejných záležitostech.

43. Je také obtížné stanovit do jaké míry existuje plná a účinná rovnost mezi příslušníky národnostních menšin a většinou, pokud nejsou k dispozici údaje, rozčleněné podle věku, pohlaví a geografického rozmístění, o skutečném postavení těchto osob v různých oblastech, například ve školství, zaměstnání a bydlení. To je zvláště důležité pro Romy při plánování, uplatňování a monitorování opatření ke zlepšení jejich životních podmínek a zapojení do společnosti (viz komentář ke článkům 3, 5, 10, 11, 12, 14 a 15 níže).

44. Poradní výbor rovněž konstatuje, že kromě potíží, jimž čelí Romové v různých oblastech, existuje jen málo informací o případech diskriminace kvůli etnickému původu, vyšetřovací činnosti a o počtu případů, kdy oběti byly řádně odškodněny (viz rovněž komentář ke článku 6 níže).

Doporučení

45. Stát by se měl ze všech sil snažit urychlit přijímání nových zákonů proti diskriminaci a jejich vstup v platnost a používat všechny dostupné prostředky, včetně informačních kampaní a kampaní ke zvýšení povědomí, k zajištění účinného uplatňování těchto zákonů. Měly by zejména bezodkladně zajistit zřízení střediska pro rovné zacházení a poskytnout mu všechny potřebné prostředky, aby mohlo řádně vykonávat své poslání.

46. Větší podpora by měla být rovněž poskytována ombudsmanovi a institucím, jichž se týká jeho doporučení, aby na ně ochotněji reagovaly.

47. Od úřadů rovněž očekáváme další shromažďování údajů o postavení menšin v různých oblastech, včetně údajů o četnosti případů diskriminace, o investigativních opatřeních a krocích v jejich prospěch.

Uplatňování zásad rovného zacházení a zákazu diskriminace vůči Romům

Poznatky z prvního cyklu

48. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky konstatoval Poradní výbor značnou společensko-hospodářskou nerovnost mezi Romy a ostatní populací a vyzval k rozhodnějším krokům k jejímu odstranění. Konstatoval, že diskriminace vůči Romům je stále častá, a doporučil úřadům věnovat zvláštní pozornost řešení tohoto problému, a to i přijetím vhodné legislativní základny a účinných opravných prostředků.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

49. Poradní výbor vítá, že česká společnost, včetně státních úřadů, si je stále více vědoma potíží, kterým Romové čelí, když se jedná o rovné zacházení a zákaz diskriminace. Například české soudy v posledních letech vynesly určitý počet rozhodnutí potvrzujících diskriminaci Romů v určitých oblastech jako bydlení, zaměstnání a přístup na veřejná místa.

b) Přetrvávající problémy

50. Poradní výbor se znepokojením bere na vědomí vážné problémy, jimž Romové stále čelí ve většině oblastí života, vyloučení ze společnosti a marginalizaci, se kterými se nadále potýkají. I když v rámci vládní politiky integrace Romů byla přijata mnohá opatření, postavení Romů - co se týče rovnosti a diskriminace - zůstává hlavním nevyřešeným problémem. Ve většině oblastí přetrvávají vážné rozdíly mezi Romy a většinovou populací, jakož i jinými národnostními menšinami.

51. S vědomím skutečnosti, že dostupné údaje mohou být neúplné, zdůrazňuje Poradní výbor, že počet nezaměstnaných Romů je obzvláště vysoký, podle odhadů více než 50 až 70%, v určitých případech dokonce až 90%. Poradní výbor považuje za zneklidňující, že navzdory ochraně proti diskriminaci, kterou v této oblasti poskytují české zákony, se Romové stále setkávají s diskriminačními praktikami na pracovním trhu, a že státní politika zaměstnanosti nemá na jejich postavení žádný skutečný vliv.

52. Romové hovoří o svých vážných problémech v oblasti bydlení. Jejich postavení v této oblasti se nejen nezlepšuje, ale naopak se projevuje nebezpečná tendence ke zhoršování stavu. Úřady si jsou vědomy vážnosti této situace.⁵ Přiznávají, že do doby, než budou přijaty nové zákony proti diskriminaci, budou Romové v oblasti bydlení vzhledem k neexistenci jiného zákona zaručujícího zvláštní ochranu v této oblasti zvláště zranitelní. Nedostatek dotovaných bytů, restriktivní podmínky pro získání takového bydlení a jejich vlastní společenská a hospodářská nejistota činí Romy zranitelné vůči diskriminačním postojům a zacházení. Nejvážnějším problémem v tomto ohledu je přetrvávání takových diskriminačních praktik ze strany určitých místních úřadů. Tyto úřady, namísto aby hledaly trvalé řešení bytových problémů Romů, často přijímají opatření (včetně četných případů zastrasování), která jen prodlužují jejich segregaci, marginalizaci a nouzi.

53. Romové mají vážné problémy i v jiných oblastech, jako je přístup k veřejným službám, zdravotnictví či soudní ochrana jejich práv. Máme mnoho zpráv o pokračující diskriminaci v těchto oblastech a o nesnášenlivosti a nepřátelství vůči Romům (viz rovněž komentář článku 6 níže).

54. Poradní výbor se znepokojením konstatuje, že takové praktiky a postoje jsou nadále hlášeny ze školství, další oblasti, kde mají Romové zvláštní problémy, a to i přes snahy úřadů z posledních let o zlepšení jejich postavení. Jeden z hlavních uváděných problémů se týká neodůvodněného umístování romských dětí do zvláštních škol (podrobnosti viz komentář ke článku 12 níže).

⁵ Viz vládní Koncepce integrace Romů z roku 2004.

55. Neméně znepokojivé je postavení Romů v oblasti zdravotnictví. I zde se zdá, že se jim od příslušného zdravotnického a administrativního personálu nedostává vždy rovného zacházení, a že jejich celkový zdravotní stav je stále výrazně horší než u zbytku populace. Víáme nedávnou iniciativu zaměstnávat ve zdravotnictví romské asistenty k usnadnění komunikace a zajištění přístupu, které lépe odpovídá specifickým potřebám Romů. (viz rovněž komentář v odstavci 60 níže).

Doporučení

56. Důrazně vyzýváme úřady, aby věnovaly zvláštní pozornost nedávno zahájené iniciativě, kterou občanská společnost očividně přijímá kladně, k ustavení Agentury k předcházení sociálnímu vyloučení.

57. Úřady by měly rovněž posilovat a rozšiřovat sektorová opatření ke zlepšení postavení Romů a zároveň zajistit, aby tato opatření odpovídala skutečným potřebám Romů a aby byla náležitě financována. Velice naléhavě je třeba přijmout rozhodnější opatření v oblasti bydlení. Zároveň je třeba věnovat pozornost tomu, aby taková opatření neupevňovala segregaci Romů. V oblasti zaměstnanosti je třeba věnovat zvláštní pozornost romské mládeži, jakož i romským ženám, které často čelí dvojí diskriminaci.

58. I Romové sami by měli být konzultováni a systematictěji zapojováni do projektů a programů, které jim jsou určeny, a v této oblasti by mělo existovat rovněž účinnější partnerství s nevládními organizacemi.

59. Úřady by měly věnovat zvláštní pozornost případům nevhodného provádění vládní politiky integrace Romů na místní úrovni. S náležitou úctou k zásadám místní samosprávy by měly ověřovat, zda je zapotřebí legislativních či jiných opatření k přesnějšímu definování úlohy a odpovědnosti místních úřadů v oblastech postihujících národnostní menšiny a zefektivnit jejich činnost v této oblasti.

Obvinění ze sterilizace romských žen bez jejich předchozího svobodného a informovaného souhlasu

60. Poradní výbor je hluboce zneklidněn nedávnými tvrzeními z nevládních zdrojů o případech sterilizace romských žen bez jejich předchozího svobodného a informovaného souhlasu. Konstatuje, že v reakci na kritiky vyjádřené v tomto smyslu na vnitrostátní i mezinárodní úrovni, rozhodl ombudsman v druhém pololetí roku 2004 prošetřit tato tvrzení a upozornil na tuto záležitost příslušné státní úřady. Je důležité, že úřady rozhodly, i když opožděně, ustavit na ministerstvu zdravotnictví zvláštní vyšetřovací komisi. Poradní výbor rovněž konstatuje, že v důsledku veřejné diskuse o těchto stížnostech a za podpory různých organizací na obranu lidských práv se podle posledních nevládních informací rozhodlo 61 osob podat oficiální stížnost ombudsmanovi.

Doporučení

61. Poradní výbor vyzývá úřady, aby zajistily prošetření těchto tvrzení zvláštní vyšetřovací komisí zřízenou ministerstvem zdravotnictví, a to za co nejlepších podmínek průhlednosti, nezávislosti a nestrannosti. Je nezbytně nutné vyhnout se neopodstatněným zpožděním při zveřejňování poznatků a všechny případy, kdy se takových činů dopustily osoby či úřady, musejí být přísně potrestány orgány vymáhajícími právo.

62. Úřady by měly rovněž zaručit, aby stávající právní předpisy byly plně dodržovány a aby byly přijaty komplexnější předpisy v souladu s příslušnými mezinárodními standardy, k definování předchozího svobodného a informovaného souhlasu s dostatečnou jasností. Vyzýváme příslušné orgány, aby zajistily, aby lékaři dodržovali příslušné zásady profesní etiky.

ČLÁNEK 5 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Podpora kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin

Poznátky z prvního cyklu

63. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky vyzval Poradní výbor úřady, aby pokračovaly ve svých snahách poskytovat příslušníkům národnostních menšin, včetně početně slabších menšin, příznivé podmínky k uchování a rozvoji jejich kultury a svébytnosti.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

64. Poradní výbor s uspokojením konstatuje, že úřady na centrální, krajské i místní úrovni nadále poskytují podporu, včetně finanční, kulturním akcím pořádaným národnostními menšinami. Většina těchto společenství má bohatý kulturní život, lidové skupiny či umělce, umělecké instituce a periodika, z nichž mnohá jsou vydávána v menšinových jazycích.
65. Aby menšiny mohly tuto činnost rozvíjet v co nejlepších podmínkách, zavedly úřady postup přidělování státních dotací na základě výběru nejlepších projektů. Pozitivně hodnotíme jejich rozhodnutí stanovit podmínky pro získání těchto dotací nařízením vlády,⁶ které se věnuje zejména podpoře kulturního rozvoje menšin a zahrnutí každoročních částek na tyto účely do státního rozpočtu. Mělo by být také podporováno zapojení zástupců menšin do výběru nejlepších projektů.
66. Čísla poskytnutá vládou ukazují, že dotace na kulturu přidělené menšinám v posledních letech celkově vzrostly. Ukazují i značné rozdíly v částkách přidělených jednotlivým komunitám a dokládají konkrétně, že značné částky byly věnovány na projekty pro romskou komunitu.

⁶ Nařízení vlády č. 98/2002, kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity.

b) Přetrvávající problémy

67. Poradní výbor konstatuje, že finanční podpora poskytovaná na kulturní činnost národnostních menšin je stále nedostatečná s ohledem na rostoucí počet žadatelů a na potřebu zajistit vyvážené rozdělování zdrojů.
68. Zástupci menšin vyjádřili mimo jiné své přání mít kulturní střediska, která by jim umožňovala rozvíjet svou činnost v Praze a jiných městech, kde jsou menšiny početné. Tam, kde taková střediska v České republice existují, jsou obvykle provozována soukromníky. Podle informací poskytnutých úřady rozhodla vláda v červnu 2004 poskytnout městu Praha grant na vybudování a rekonstrukci budovy pro účely domu národnostních menšin. Ačkoliv se tento projekt potýká s potížemi a byl již o několik let odložen, musíme doufat, že bude v brzké době realizován.
69. Poradní výbor rovněž posoudil zvláštní postavení Slováků, kteří jsou nyní v důsledku rozdělení bývalého Československa národnostní menšinou ve své vlastní zemi. Podle jistých slovenských zástupců panují v jejich komunitě obavy o zachování svébytnosti Slováků žijících v České republice. Dle jejich názoru je státní podpora poskytovaná Slovákům k posílení znalostí o své kultuře a historii omezená.
70. Poradní výbor rovněž konstatoval, že se nedělá dost pro informování příslušníků národnostních menšin o zdrojích, které jsou k dispozici, a o způsobech, jak k nim získat přístup. Navíc tyto osoby příliš nevěří v možnost získat finanční podporu na své projekty ze strany místních a krajských úřadů. Navzdory skutečnosti, že v důsledku decentralizace tyto úřady do značné míry odpovídají za uspokojování potřeb národnostních menšin, zdá se, že nevěnují dostatečnou pozornost těmto potřebám a nejsou dostatečně připraveny financovat činnost menšin ze svých rozpočtů.
71. Ačkoliv se vláda nedávno pokusila napravit tento stav a vyzvala oficiálně místní úřady k finanční podpoře činnosti národnostních menšin,⁷ zůstává Poradní výbor znepokojen nedostatkem důvěry a spolupráce mezi menšinami a některými místními úřady.

Doporučení

72. Při dodržování zásad místní samosprávy by měly centrální úřady využívat všech dostupných prostředků a vybízet místní a krajské úřady k větší podpoře příslušníků národnostních menšin při jejich snahách uchovat si svou svébytnost.
73. Je potřeba dalšího zhodnocení skutečných potřeb příslušníků národnostních menšin v této oblasti, a to i příslušníků početně slabších menšin. Úřady na všech úrovních, jakož i zástupci menšin, by se měly více snažit zvyšovat povědomí o dostupné státní pomoci a o postupech, jak ji získat.
74. Vybízíme úřady k zahájení dialogu se zástupci slovenské menšiny s ohledem na obavy panující v jejich komunitě a hledat vhodná opatření k zajištění poskytování přiměřených informací o slovenské literatuře a slovenských dějinách ve školách.

⁷ Viz v této souvislosti usnesení vlády ze dne 30. června 2004 č. 663.

Integrace Romů a potvrzení jejich svébytnosti

Poznátky z prvního cyklu

75. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky vyzval Poradní výbor zodpovědné úřady, aby pokračovaly ve svých snahách o integraci Romů účinnějším způsobem a zároveň usilovaly o uchování a rozvoj jejich svébytnosti.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

76. Poradní výbor vítá opatření přijatá v posledních letech úřady na pomoc Romům při uchovávání a potvrzování jejich kultury a svébytnosti. S uspokojením konstatuje, že částky přidělené na romské projekty tvoří podstatnou část celkové sumy vyčleněné ve státním rozpočtu na kulturní podporu menšin.

77. V praxi se podpora Romům uskutečňuje formou dotací na jejich kulturní činnost a publikace, opatření na podporu jejich zastoupení ve sdělovacích prostředcích a podporou historických, sociologických, etnologických a jazykových výzkumných projektů.

78. Poradní výbor s radostí konstatuje, že po několika letech potíží jsou nyní provozní náklady Muzea romské kultury v Brně hrazeny z peněz vyčleněných k tomuto účelu ze státního rozpočtu. Rovněž s potěšením konstatuje, že stát poskytl značnou finanční podporu rozsáhlému programu akcí na Světovém romském festivalu, který se konal v roce 2003 v Praze.

b) Přetrvávající problémy

79. I když Poradní výbor oceňuje výsledky dosažené v poslední době, musí konstatovat, že jejich skutečný vliv na zachování a potvrzení romské kulturní svébytnosti zůstává omezený. Větší úspěch bude mít pouze tehdy, pokud bude úspěšné i úsilí úřadů o skutečné zlepšení společenského a hospodářského postavení Romů a omezení jejich marginalizace a vyloučení ze společnosti. Dosud byly v této oblasti dosaženy jen skromné výsledky a posílení postavení Romů v české společnosti nadále zůstává hlavním úkolem jak pro úřady, tak pro Romy samotné (viz v této souvislosti komentář k článkům 4, 6, 12 a 15).

Doporučení

80. Vyzýváme úřady, aby pokračovaly ve svém úsilí o podporu uchování a rozvoje romské svébytnosti a spolupracovaly s Romy při výběru opatření nejlépe odpovídajících jejich skutečným potřebám a snažily se začlenit tato opatření do celkové integrační strategie vlády.

ČLÁNEK 6 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Tolerance a dialog mezi kulturami

Poznátky z prvního cyklu

81. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky shledal Poradní výbor, že dialog mezi etniky je nedostačující, a že stále přicházejí zprávy o projevech nesnášenlivosti a nepřátelství vůči příslušníkům národnostním menšin, zejména k Romům. Vyzval úřady, aby činily vše, co je v jejich pravomoci, ke změně této situace.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

82. Poradní výbor vítá úsilí vynaložené úřady ke zlepšení tolerance a porozumění mezi kulturami. Konstatuje, že tento přístup je obecně charakterizován vzájemnou úctou a porozuměním, které příznivě hodnotí i samotní zástupci menšin.

83. Mezi četnými opatřeními přijatými v této oblasti si zaslouží pochvalu zejména každoroční kampaně proti diskriminaci, rasismu a extremismu. Tyto kampaně, které jsou určeny široké veřejnosti od škol přes sdělovací prostředky až po policii a soudy, zahrnují různé akce k informování a zvyšování povědomí veřejnosti o lidských právech.

84. Poradní výbor vítá, že úřady věnují poslední roky pozornost zvláštnímu postavení a konkrétním potřebám Němců z hlediska dialogu mezi kulturami a vzájemného porozumění. Konstatuje, že vláda hledá cesty, jak učinit symbolické gesto vůči Němcům, jejichž majetek byl konfiskován v roce 1945. I když zatím nebylo dosaženo žádného konkrétního výsledku, tato otázka se stále řeší, a to i příslušnými vládními úřady. Podobné řešení se zvažuje i ohledně příslušníků chorvatské menšiny. Poradní výbor zastává názor, že dosažení pokroku v této otázce by mohlo být novým krokem k dalšímu zlepšování atmosféry tolerance a dialogu mezi kulturami v české společnosti.

b) Přetrvávající problémy

85. I přes značné zlepšení situace stále přicházejí zprávy o předsudcích panujících v České republice vůči určitým skupinám, zejména Romům a cizincům. Existují zprávy, i když stále méně časté, o aktivitách skupin extrémní pravice a jejich občasných násilných činech. Navíc, i když v omezené míře, jsou stále šířeny antisemitské ideje, zejména některými sdělovacími prostředky a na Internetu.⁸

86. Interkulturní dialog s Romy zůstává problematický. Negativní postoje vůči Romům se stále objevují v různých kruzích, například ve sdělovacích prostředcích, u určitých veřejných úřadů (zejména na místní úrovni), jakož i u veřejnosti obecně. Různé zdroje také hlásí případy, kdy se Romové stali terčem nesnášenlivosti, nepřátelství a někdy i násilí, a to v některých případech i ze strany policistů.

⁸ Viz v této souvislosti 3. Zpráva o České republice Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti přijatá 5. prosince 2003, ECRI (2004) 22.

87. Poradní výbor rovněž konstatuje přetrvávání diskriminačních postojů a nedůvěry vůči cizincům, jejichž počet v posledním desetiletí výrazně vzrostl. Nevládní organizace hlásí, že úřady při informování o své politice vůči přistěhovalcům mají často tendenci zaměřovat se neopodstatněně na kriminalitu, což přispívá k negativnímu vnímání cizinců veřejností. Navíc je toto negativní vnímání často posilováno sdělovacími prostředky, které informují předpojatě. V této souvislosti obrací Poradní výbor pozornost na skutečnost, že podle článku 6 Rámcové úmluvy mají úřady podporovat toleranci a dialog mezi kulturami a přijímat opatření na prosazování vzájemné úcty, porozumění a spolupráce mezi všemi osobami žijícími na území České republiky.

88. Sdělovací prostředky, jsou často kritizovány nejen proto, že dělají málo na podporu přijímání rozdílnosti a tolerance, ale také proto, že o některých skupinách obyvatel informují negativně. Týká se to zejména Romů a cizinců, např. Ukrajinců, kteří přišli do země nedávno, a osob asijského či afrického původu. Přes nesporné zlepšení stále občas přicházejí zprávy o určitých článcích v tisku, které podávají či posilují negativní obraz menšin, včetně Němců a Židů.

Doporučení

89. Úřady by měly se zvýšeným úsilím potírat vyloučení ze společnosti a projevy nesnášenlivosti, rasismu a xenofobie, které se v české společnosti stále objevují. Měly by monitorovat situaci účinnějším způsobem, v případě potřeby vést vyšetřování a ukládat příslušné sankce a zároveň vést rozsáhlé uvědomovací a výchovné kampaně zaměřené na podporu tolerance a přijímání různosti.

90. Co se týče sdělovacích prostředků, měly by řídicí a kontrolní orgány, jakož i etické rady, věnovat větší pozornost výše uvedeným jevům a potírat je všemi dostupnými prostředky.

91. Vyzýváme úřady, aby pokračovaly v dialogu o zvláštním postavení Němců a aby znásobily své úsilí o zlepšení komunikace mezi touto menšinou a většinovou společností. Měly by se snažit zajistit, aby diskuse o této otázce nebyly zbytečně politizovány, a prosazovat konstruktivní přístup zaměřený na budoucnost a nezatížený minulostí.

Boj proti diskriminaci, nepřátelství či násilí z národnostních či rasových důvodů

Poznámky z prvního cyklu

92. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky dospěl Poradní výbor k závěru, že určití příslušníci národnostních menšin, a zejména Romové, jsou stále ještě vystaveni diskriminaci, nesnášenlivosti a dokonce násilí, a to i ze strany policistů, a že přijatá ochranná opatření jsou často neúčinná. Úřady byly vyzvány k posílení svého úsilí při sledování a potírání tohoto jevu, zejména pomocí účinných preventivních opatření, efektivního vyšetřování a trestněprávních opatření.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

93. Poradní výbor konstatuje, že úřady zvýšily své úsilí při potírání národnostního či rasového násilí a diskriminace i podněcování k rasové nenávisti. Konstatuje zejména, že v rámci ministerstva vnitra byl ustaven poradní orgán - Komise pro boj s extremismem, rasismem a xenofobií. Víta i různé programy na prevenci trestné činnosti, zejména na místní úrovni.

94. Dalším pozitivním krokem je, že vláda v roce 2003 schválila Národní strategii pro práci Policie ČR ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám. Tato strategie počítá s výchovou a zvyšováním povědomí policistů kursy pro policisty v oblasti lidských práv a respektu k rozmanitosti, s přijetím více příslušníků menšin k policii a s podrobnějším monitorováním nepřátelských, nesnášenlivých a dokonce rasistických postojů u policie. Poradní výbor vítá v této souvislosti místní iniciativy, například v Ostravě.
95. Poradní výbor rovněž oceňuje snahy o zlepšení kontroly práce policie. Konstatuje, že přestupky spáchané policisty jsou nyní podle změny trestního řádu, jež nabyl účinnosti v roce 2002, vyšetřovány státními zástupci spadajícími pod ministerstvo spravedlnosti.

b) Přetrvávající problémy

96. I přes výše uvedená opatření nám z mnoha českých i mezinárodních zdrojů přicházejí informace, že v české společnosti přetrvává diskriminace, nepřátelství či násilí z etnických či rasových důvodů, které postihuje zejména Romy.
97. Tyto zdroje informují, že Romové jsou stále diskriminováni v mnoha oblastech soukromými a rovněž veřejnými subjekty, včetně některých veřejných úřadů, zejména na místní úrovni (viz rovněž komentář k článkům 4, 5 a 12 Rámcové úmluvy). Dostáváme i informace, že někteří policisté diskriminují Romy, nechrání jejich práva a používají proti nim dokonce násilí. Dále se ukazuje, že takové případy nejsou vždy rychle a nestranně vyšetřovány příslušnými orgány.
98. Poradní výbor konstatuje, že někteří zástupci občanské společnosti projevují znepokojivý nedostatek důvěry v instituce působící v těchto oblastech, jako jsou policie a soudy. I když došlo ke změnám, nevládní organizace si stěžují, že opatření k vyšetřování stížností proti policii stále postrádají objektivitu a důvěryhodnost – a z tohoto důvodu je také podáváno tak málo stížností. Argumentují rovněž, že trestné činy spáchané z etnických či rasových důvodů nejsou řádně projednávány soudy. Tresty, které ukládají v řídkých případech, kdy uznají, že byly spáchány trestné činy z těchto důvodů, jsou také kritizovány jako příliš shovívavé.

Doporučení

99. Úřady by měly zajistit neustálé monitorování diskriminace, nepřátelství či násilí páchaného na etnickém či rasovém základě. Měly by zajistit, aby veškeré takové nahlášené případy byly rychle, nestranně a účinně vyšetřeny a aby v případě potřeby byly přijaty přiměřené tresty. Je třeba také usilovat o shromažďování údajů o takových činech.
100. Co se týče policie, je důležité pokračovat v probíhajícím uvědomovacím a přípravném školení zaměřeném na prosazování tolerance a zapojit do něj všechny policisty nezávisle na jejich zkušenostech či hodnosti. Je rovněž velice důležité, aby na práci policie dohlížely nezávislé orgány a aby ji prošetřovaly. Zvýšenou pozornost je třeba věnovat zlepšení komunikace s Romy a získávání většího počtu Romů pro práci policistů.

ČLÁNEK 9 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Přístup příslušníků národnostních menšin do sdělovacích prostředků

Poznátky z prvního cyklu

101. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky shledal Poradní výbor určité nedostatky v přístupu příslušníků národnostních menšin do veřejnoprávní televize a do veřejnoprávního rozhlasu a v jejich přítomnosti v médiích. Trval zejména na tom, aby jim byly spravedlivěji přidělovány pořady a účinněji peníze, aby mohly být uspokojeny i potřeby početně slabších menšin.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

102. Poradní výbor vítá skutečnost, že nový zákon o veřejnoprávním rozhlase a televizi zahrnuje do úkolů veřejnoprávních sdělovacích prostředků i povinnost napomáhat uchování kulturní svébytnosti příslušníků národnostních menšin. Je třeba rovněž konstatovat, že tato povinnost je nyní jedním z hledisek, podle kterých jsou přidělovány vysílací licence.

103. Navíc jsou státní dotace přidělovány i na publikace vydávané národnostními menšinami a na výrobu a distribuci audiovizuálních pořadů zaměřených na národnostní menšiny či jim věnovaných, a to včetně pořadů v menšinových jazycích.

104. Konkrétně ostravské studio veřejnoprávní televize vysílá od 1. ledna 2004 každý týden kulturní pořad Babylon věnovaný životu a zájmům národnostních menšin a cizinců. Tento pořad menšinám poprvé umožnil užívat svůj jazyk ve veřejnoprávní televizi. Veřejnoprávní televize rovněž pokračuje ve vysílání multikulturních pořadů, jak jsou multietnické seriály, které mimo jiné informují diváky o životě, tradicích a zájmech národnostních menšin, včetně Romů. Menšinové jazyky jsou nicméně ve veřejnoprávní televizi stále velice málo užívány, a proto je třeba uvítat zpravodajský pořad v polštině vysílaný od září 2003 jednou týdně ostravským studiem.

105. I když je zavádění pořadů pro méně početné národnostní menšiny doprovázeno technickými a finančními potížemi, vysílá veřejnoprávní rozhlas pořady věnované národnostním menšinám a v menšinových jazycích, které jsou připravovány příslušníky národnostních menšin, zejména Němci, Poláky, Romy a Slováci. Navíc byla programovým ředitelem Českého rozhlasu ustavena poradní skupina pro národnostní menšiny.

106. V oblasti tisku stojí za zmínku například skutečnost, že vláda v roce 2003 pomáhala financovat 20 projektů vydávání periodik menšinami (včetně čtyř projektů předložených Poláky, čtyř Romy, tří Slováci, dvou Němci, dvou Bulhary, jednoho Rusy, jednoho Rusíny, jednoho Ukrajinci, jednoho Židy a jednoho Maďary).⁹

⁹Informace obsažená ve „Zprávě o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2003“, výroční zpráve připravené sekretariátem Rady vlády pro národnostní menšiny.

b) Přetrvávající problémy

107. I přes tyto pozitivní výsledky má Poradní výbor za to, že doba vyhrazená ve veřejnoprávní televizi národnostním menšinám je stále ještě příliš omezená. Například pořad Babylon, vysílaný mimo hlavní vysílací čas, má k dispozici pouze 15 minut týdně. Přitom by měl obsáhnout všechny menšiny žijící v zemi, což se mu může dařit pouze ve velmi omezeném měřítku.

108. Neuspokojivé zůstává i veřejnoprávní krytí záležitostí týkajících se národnostních menšin. Němci, Chorvaté, Rusové a ostatní menšiny (zejména ty méně početné) zastávají názor, že veřejnost je jen nedostatečně informována o životě různých společenství, o rozmanitosti a multikulturalismu, a že výsledky úsilí vynaloženého v této oblasti nesplňují očekávání (viz rovněž komentář k článku 6 výše).

Doporučení

109. Úřady by měly nadále usilovat o poskytnutí lepšího přístupu do sdělovacích prostředků příslušníkům národnostních menšin, zejména co se týče délky pořadů, jejich zařazení do programu a pokrytí, a věnovat přitom zvláštní pozornost méně početným menšinám. Je potřeba vyvinout větší úsilí, aby si takové osoby byly vědomy státní podpory, která jim je v této oblasti k dispozici.

110. Při zaručení dodržování redaktorské nezávislosti sdělovacích prostředků by se měly úřady snažit, aby si sdělovací prostředky byly více vědomy problémů příslušníků národnostních menšin a úlohy, kterou ony samy mohou hrát při prosazování tolerance a kulturního pluralismu.

ČLÁNEK 10 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Užívání menšinových jazyků v úředním styku

Poznátky z prvního cyklu

111. Ve svém prvním stanovisku ohledně České republiky konstatoval Poradní výbor nedostatky při používání menšinových jazyků v úředním styku a rovněž při trestním řízení a vyzval úřady k nápravě tohoto stavu.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

112. Výkonný výbor konstatuje, že článek 9 menšinového zákona z roku 2001 přiznává příslušníkům národnostních menšin právo používat svůj mateřský jazyk v úředních dokumentech a při styku s úřady, jakož i u soudů. Zákon o volbách do zastupitelstev obcí (č. 491/2001 Sb.) je rovněž opravňuje používat svůj menšinový jazyk pro šíření důležitých praktických informací o volbách (datum, místo, potřebné doklady, atd.).

113. Nový správní řád¹⁰ z roku 2004 povoluje užívání menšinových jazyků v úředním styku, jak ústním, tak písemným, v případě potřeby s pomocí bezplatného tlumočení či překladu. Podobně úřední předpisy ohledně záležitostí týkajících se národnostních menšin mohou být

¹⁰ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád.

nyní publikovány v jazycích těchto menšin. Povoleno je užívání menšinových jazyků při styku s jinými úřady, například ve věci obchodních licencí, účetnictví, daní a pokut.

b) Přetrvávající problémy

114. Podle výše uvedeného zákona se omezuje užívání menšinových jazyků při zveřejňování místních úředních předpisů a při volbách na situace, pro které platí určité početní a základní podmínky. Takové užívání je povoleno pouze v takových územních jednotkách, kde byly ustaveny výbory pro národnostní menšiny, tedy v jednotkách, kde příslušníci národnostních menšin tvoří alespoň 10% místních obyvatel.¹¹ V této souvislosti se však zohledňují pouze údaje ze sčítání lidu, ačkoliv i úřady přiznávají, že výsledky sčítání neodrážejí plně skutečný počet příslušníků národnostních menšin (viz komentář k článku 3 výše). Navíc takové výbory byly ustaveny pouze v některých obcích, kde byly splněny požadované podmínky, a to vzhledem k tomu, že místní úřady si ponechaly určitou volnost při rozhodování v těchto záležitostech.

115. Vzhledem k tomu, co bylo uvedeno výše, považuje Poradní výbor postup určování takových územně správních jednotek za problematický a domnívá se, že je potřeba dalšího vyjasnění k zajištění účinného uplatňování článku 10, odstavce 2 Rámcové úmluvy.

Doporučení

116. Úřady by měly učinit vše potřebné k odstranění stávající právní nejistoty ohledně používaných kritérií k určování územně správních jednotek, kde mohou být užívány menšinové jazyky k publikování místních úředních předpisů a informací o volbách. Měly by zajistit, aby výsledky sčítání nebyly jediným ukazatelem používaným v této souvislosti tak, aby místní úřady při ustavování výborů pro národnostní menšiny nepostupovaly pouze dle svého vlastního uvážení. Větší pozornost je třeba věnovat skutečnému postavení národnostních menšin v praxi, co se týče počtu, potřeb a požadavků.

Užívání menšinových jazyků v trestním řízení

Poznátky z prvního cyklu

117. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky shledal Poradní výbor, že užívání menšinových jazyků v trestním řízení činí určité problémy, zejména Romům, a vyzval úřady, aby učinily vše potřebné k odstranění těchto problémů.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

118. Poradní výbor konstatuje, že trestní řád ve změnách z roku 2001 (které vstoupily v platnost v lednu 2002) obsahuje nyní konkrétní ustanovení o nároku osob zapojených do trestního řízení používat svůj vlastní jazyk či jiný jazyky, kterému rozumějí, a v případě potřeby využívat bezplatného tlumočení.

¹¹ V souladu s následujícími platnými zákony o místní a krajské samosprávě: § 117 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů; § 78 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů; § 78 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů.

b) **Přetrvávající problémy**

119. I přes toto vylepšení zákona má Poradní výbor na základě informací z nevládních zdrojů za to, že potíže v praxi stále přetrvávají. A to zejména při uplatňování tohoto práva Romy, z důvodu nedostatku kvalifikovaných tlumočnicků z romštiny.

Doporučení

120. Úřady by měly učinit bezodkladně vše nutné k odstranění problémů v této oblasti a poskytnout náležité finanční prostředky.

ČLÁNEK 11 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Jména a příjmení v menšinových jazycích

Poznátky z prvního cyklu

121. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky uvítal Poradní výbor ta ustanovení nového zákona o matrikách,¹² která umožňují příslušníkům národnostních menšin používat ženská příjmení bez koncovky požadované českou gramatikou.

Současná situace

a) **Pozitivní výsledky**

122. Podle periodické zprávy poslední změny uvedeného zákona z roku 2004 potvrzují a upřesňují další ustanovení týkající se příslušníků národnostních menšin při zápisu sňatků či jmen dětí ženského pohlaví. Zákon rovněž umožňuje uvedeným osobám a rodičům uvedených dětí požádat o nové bezplatné zapsání příjmení s ohledem na zvláštnosti příslušného menšinového jazyka a o vydání nových dokladů totožnosti.

b) **Přetrvávající problémy**

123. I když tato nová ustanovení byla národnostními menšinami dobře přijata, konstatuje Poradní výbor, že se vyskytly stížnosti zejména od Poláků a Němců na některé nedostatky, zejména na potíž získat výpisy z matriky se jmény v menšinových jazycích, pokud tato jména byla předtím zapsána v češtině, a na chybějící pravidla o přepisu jmen do češtiny.

Doporučení

124. Úřady by měly věnovat větší pozornost prováděcím předpisům výše uvedeného pozměněného zákona a zajistit tak příslušníkům národnostních menšin, aby mohli účinně uplatňovat právo zakotvené v článku 11, odstavec 1 Rámcové úmluvy.

Dvojjazyčné nápisy a názvy obcí

Poznátky z prvního cyklu

125. Ve svém 1. stanovisku přivítal Výbor skutečnost, že zákon o obecních zastupitelstvech povolil užívání dvojjazyčných nápisů a názvů obcí za určitých podmínek a vyzval k řádnému provádění nových předpisů.

¹² Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých zákonů.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

126. Poradní výbor konstatuje, že zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, povoluje používání dvojjazyčných nápisů a názvů obcí tam, kde menšiny představují alespoň 10% místní populace, a to po předložení petice podepsané alespoň 40% dospělých příslušníků menšiny. Přivítal skutečnost, že práh byl stanoven na pouhých 10%, což svědčí o tom, že úřady chtějí opravdu umožnit široce uplatňovat možnost uvedenou v článku 11, odstavec 3 Rámcové úmluvy.

b) Přetrvávající problémy

127. I když výše uvedená ustanovení mohou být považována za pozitivní, uplatňují se v současnosti jen ve velmi omezeném počtu obcí, kde je kompaktní osídlení příslušníků národnostních menšin, a jejich zavádění zatím příliš nepokročilo. Podle periodické zprávy se týkají především Poláků v oblasti Těšínského Slezska. Někteří z nich v obcích, ve kterých jsou splněny početní limity, nedávno shromáždili potřebný počet podpisů a v uvedených oblastech by jim mělo být umožněno používat dvojjazyčné nápisy a názvy obcí.

128. Poradní výbor konstatuje, že příslušníci národnostních menšin, zejména Poláci, velmi kritizují požadavek předložit petici jako podmínku zavedení dvojjazyčných nápisů a názvů obcí. Poradní výbor se znepokojením konstatuje, že dvojjazyčné nápisy ještě nebyly zavedeny v obcích, kde k tomu byly již splněny zákonné podmínky.

129. Úřady vysvětlují tento stav věcí nesouhlasem ze strany většinového obyvatelstva a některých místních úřadů. Podle periodické zprávy jsou místní úřady ochotny přijmout používání menšinových jazyků pro názvy místních veřejných úřadů a institucí (což se často týká Poláků v oblasti Těšínského Slezska) a v úředním styku. Ale hlavně z historických důvodů jsou silné výhrady k používání menšinových jazyků, zejména polštiny a němčiny, ve dvojjazyčných topografických označeních.

130. Jiné národnostní menšiny jsou rozptýlenější, a tudíž je pro ně obtížnější vyhovět podmínkám nutným pro používání dvojjazyčných nápisů a názvů obcí. V konkrétním případě Němců úřady přiznávají, s poukazem na to, že nejsou splněny podmínky počtu, že používání němčiny v nápisech označujících historické památky a místa původně obývaná Němci pro ně může mít symbolickou hodnotu. Změna tohoto stavu však není pravděpodobná, vzhledem k míře, v jaké jsou v české společnosti tyto otázky zpolitizovány (viz rovněž připomínky k článku 6 výše).

Doporučení

131. Úřady by měly odstranit neodůvodněné překážky bránící příslušníkům národnostních menšin uplatňovat své zákonné právo a tam, kde jsou splněny zákonem požadované podmínky, jim umožnit používat vedle češtiny jejich vlastní jazyk na místních topografických označeních. Je třeba dělat více pro to, aby si většinová populace a místní úřady tento problém uvědomovaly.

132. Vzhledem k nejistotě, kterou údaje z posledního sčítání lidu týkající se příslušníků národnostních menšin vyvolávají, vyzýváme úřady, aby je nepovažovaly za jediný ukazatel při zavádění nových zákonných ustanovení, ale aby braly do úvahy i skutečný stav v dotčených lokalitách.

ČLÁNEK 12 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Interkulturní rozměr školství

Poznatky z prvního cyklu

133. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky vyzval Poradní výbor úřady, aby znásobily své snahy k zajištění účinnějšího šíření informací o kultuře, dějinách a jazycích menšin ve školách.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

134. Poradní výbor s potěšením konstatuje, že česká vláda jako součást své integrační politiky věnuje v posledních letech zvýšenou pozornost zvyšování povědomí obyvatel o důležitosti lidských práv, tolerance a dialogu mezi kulturami, a to již od nejranějšího věku. V této souvislosti vypracovala strategii pro výuku k lidským právům a toleranci, která rovněž zahrnuje otázky týkající se národnostních menšin.

135. Poradní výbor vítá ustavení přípravného Střediska demokratického občanství (v angl. orig. Training Centre for Democratic Citizenship) v roce 2002 pod záštitou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jedním z jeho úkolů je seznamovat učitele všech stupňů škol (od základních až po vysoké), zaměstnance psychologických a výchovných poraden a školní inspektory s pojmem multikulturního vzdělávání a připravovat je, aby jej ve své práci uplatňovali.

136. Ministerstvo školství rovněž podporuje programy zaměřené na multikulturní vzdělávání na univerzitách a ve výzkumných střediscích a poskytuje finanční podporu na učební programy a materiály pro národnostní menšiny. Od roku 1999 jsou každoročně organizovány celostátní kampaně proti rasismu, které rovněž zahrnují projekty na podporu multikulturního vzdělávání zajišťované nevládními organizacemi ve spolupráci se školami, knihovnami a jiným vzdělávacími zařízeními.

b) Přetrvávající problémy

137. Poradní výbor vítá výše uvedené výsledky, avšak konstatuje, že ještě zbývá udělat mnoho práce, aby tradice, jazyky a kultura národnostních menšin byly v českých školách skutečně známy a oceňovány. Samotní zástupci menšin zastávají názor, že jejich kultuře, jazykům a tradicím se dostává v českých školách pouze omezené, či v některých případech vůbec žádné pozornosti.

138. Rozhovor mezi zástupci Poradního výboru a menšin rovněž ukázal, že určití příslušníci národnostních menšin (například Rusové, Srbové, Ukrajinci a Romové), děti i dospělí, mají jen malou znalost českého jazyka a čelí komunikačním potížím ve vztahu k majoritě. Poradní výbor byl informován, že se to týká nejen osob, které přišly do země nedávno, ale také starších lidí, kteří v zemi žijí již delší dobu.

Doporučení

139. Úřady by měly dále rozvíjet a posilovat opatření, která zavedly v nedávných letech, k posílení interkulturního prvku ve školství za účelem posílení vzájemné znalosti a dialogu mezi majoritou a různými menšinami. Je třeba posílit vyučování českého jazyka pro příslušníky určitých menšin, aniž by tím byly dotčeny povinnosti plynoucí z článku 14 Rámcové úmluvy.

Rovný přístup ke vzdělání. Postavení Romů.

Poznátky z prvního cyklu

140. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky vyjádřil Poradní výbor znepokojení ohledně vzdělávání Romů a vyjádřil přesvědčení, že praxe neopodstatněného umístování romských dětí do zvláštních škol není slučitelná s Rámcovou úmluvou. Vyzval úřady, aby se zvýšeným úsilím snažily odstraňovat izolování těchto žáků a aby hledaly jiné způsoby, jak zlepšit jejich vzdělávání.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

141. Poradní výbor konstatuje, že úřady se skutečně snaží zlepšit vzdělanost romských dětí a snaží se různými způsoby tento cíl uskutečňovat v praxi. Poradní výbor především konstatuje, že úřady věnují zvláštní pozornost neodůvodněnému umístování romských dětí do zvláštních škol, které jsou de jure určeny pro mentálně postižené děti, které nemohou být úspěšně vzdělávány v základních školách či specializovaných základních školách. Konstatuje zejména, že se úřady zavázaly skoncovat s takovou praxí.

142. Testy a metody používané ke zjišťování intelektuálních schopností dětí při vstupu do škol již byly přepracovány tak, aby nebyly zneužívány na úkor romských dětí. Změny do českého školského systému zavádí navíc podle informací úřadů i nový školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb.), který vstoupil v platnost v lednu 2005.

143. Navíc k těmto změnám byly zahájeny zvláštní vzdělávací programy na pomoc romským dětem při překonávání jejich problémů. Zahrnují zavedení bezplatné docházky do posledního ročníku mateřských škol, zmírňují předpisy o minimálním počtu žáků ve třídě, zavádějí individuálnější vzdělávání, zavádějí výchovné asistenty (zejména romské), jakož i přípravu metodologických příruček a směrnic pro učitele pracující s romskými dětmi. Pro romské děti se otevírají také přípravné ročníky, které přinášejí dobré výsledky, i když jejich počet je velmi omezen. Aby do nich mohly chodit všechny romské děti, musely by být otevírány v daleko větší míře.

144. Poradní výbor rovněž vzal na vědomí zvláštní podpůrné programy usnadňující Romům přístup na střední a vysoké školy a kroky k vybudování sítě kvalifikovaných romských učitelů a výchovných asistentů. Aby bylo s romskou kulturní svébytností ve škole lépe zacházeno, byla na některých univerzitách otevřena zvláštní oddělení zabývající se jejich kulturou, historií a tradicemi. Ministerstvo školství rovněž objednalo učebnici o romských dějinách a životním stylu.

b) Přetrvávající problémy

145. Ačkoliv stále monitorování a vyhodnocování situace romských dětí ve školách, patří k prioritám vlády, periodická zpráva se zmiňuje jen okrajově o míře, ve které jsou tyto děti v současné době integrovány do škol, či o účinnosti a dopadu mnoha opatření přijatých v jejich prospěch. Poradní výbor se znepokojením konstatuje, že tato opatření přinesla jen malé zlepšení. Konstatuje rovněž, že místní úřady neuplatňují systematicky vládní program podpory vzdělávání a nepostupují vždy s rozhodností potřebnou k tomu, aby tato opatření byla účinná.
146. Poradní výbor je znepokojen skutečností, že podle nevládních zdrojů je nadále značný počet romských dětí ve velmi nízkém věku umístován do zvláštních škol, a že změna psychologických testů používaných k tomuto účelu nemá větší vliv. Podle nevládních odhadů tvoří Romové kolem 70% žáků těchto škol, což s ohledem na podíl Romů mezi obyvatelstvem vzbuzuje pochybnosti o vypovídací hodnotě testů a o používané metodice.
147. Tento stav je o to znepokojivější, že znesnadňuje romským dětem přístup k jiným stupňům vzdělání, a tak omezuje jejich šance na zapojení do společnosti. I když zákony již neznemožňují dětem ze zvláštních škol studovat na běžných středních školách, úroveň vzdělání na zvláštních školách obvykle neumožňuje vyrovnat se s požadavky na středních školách, v důsledku čehož je většina takových žáků opouští.
148. Je ještě příliš brzo hodnotit, zda změněný školský systém zavedený novým školským zákonem (zákon č. 561/2004 Sb.) podstatně změní stávající stav, kdy romské děti jsou nadměrně zastoupeny ve zvláštních školách či zvláštních třídách. Úřady proto musejí průběžně informovat zainteresované kruhy o vývoji situace a projednávat s nimi zavádění nového zákona.
149. Poradní výbor dále konstatuje, že přes uvědomovací iniciativy ministerstva školství je mnoho romských dětí navštěvujících běžné školy izolováno ostatními dětmi a učiteli či dokonce umístováno do oddělených tříd. Zároveň je však pravda, že na některých školách tvoří romské děti nejpočetnější skupinu žáků prostě proto, že dotyčné školy se nacházejí poblíž míst souvisle obydlených Romů. Je potřeba zajistit, aby takové školy poskytovaly kvalitní vzdělání.
150. Odhady ohledně počtu romských dětí nechodících do školy se liší. Situace je taková, že ty děti, které do školy chodí,¹³ se jen zřídka dostanou dále než na základní školy. Materiální podmínky některých škol, které navštěvují, jsou údajně špatné a výuka, které se jim dostává, je stále ještě v mnoha případech nedostatečně přizpůsobená jejich situaci.

¹³ Podle vládních údajů chodí do školy více než 90% romských dětí.

Doporučení

151. Poradní výbor vyzývá úřady, aby soustředily své úsilí na zefektivnění podpůrných opatření určených romským dětem a aby zajistily systematictější provádění programů ministerstva školství místními úřady po konzultacích se zástupci Romů.
152. Romské děti musejí být přednostně umisťovány do běžných škol a je třeba podporovat a prosazovat přípravné třídy a romské asistenty. Zvýšenou pozornost je nutné věnovat i zaměstnávání romských učitelů a zvyšování povědomí všech pedagogických pracovníků o zvláštním postavení romských dětí.
153. Další strategickou prioritou by mělo být přijetí dodatečných opatření ke zvýšení povědomí o klíčovém významu vzdělání pro osobní rozvoj a zapojení do společnosti. Jako nezbytnou podmínku celkového zlepšení vzdělanosti Romů je třeba při uplatňování nového školského zákona prosazovat aktivní účast rodičů.
154. Důraznější přístup je třeba přijmout k potírání izolace romských dětí jak v běžných, tak ve zvláštních školách. Je třeba jasnější přístup doprovázený instrukcemi a okamžitými opatřeními na všech úrovních, aby se skoncovalo s neodůvodněným umisťováním těchto dětí do zvláštních škol určených pro děti s mentálním postižením. Účinná monitorovací opatření určená zejména k odstranění neodůvodněného umisťování dětí do takových škol by měla být jednou ze stálých priorit úřadů.

ČLÁNEK 13 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Soukromé školy pro národnostní menšiny

Přetrvávající problémy

155. Poradní výbor konstatuje, že zástupci ruské menšiny vyjádřili přání získat vhodnější prostory pro ruskou školu v Praze.

Doporučení

156. Vyzýváme Magistrát hl. města Prahy, aby zahájil jednání se zástupci ruské menšiny a posoudil možnost jak uspokojivě dosáhnout uvedeného zájmu.

ČLÁNEK 14 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Výuka menšinových jazyků a vzdělávání v těchto jazycích

Poznámky z prvního cyklu

157. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky konstatoval Poradní výbor, že neexistuje žádný jasný vzdělávací program uspokojující potřeby národnostních menšin ohledně výuky jejich jazyků a vzdělávání v těchto jazycích. Vybídl úřady, aby ověřily stav v této oblasti a po konzultacích se zainteresovanými osobami přijaly potřebná opatření.

Současná situace

- a) Pozitivní výsledky

158. Poradní výbor vítá přijetí nového školského zákona v roce 2004, po ukončení několikaletého legislativního postupu. Tento zákon obsahuje mimo jiné podrobný výčet zásad a prostředků zajišťujících příslušníkům národnostních menšin rovný přístup ke vzdělání. Zástupci menšin,

kteří dříve kritizovali úřady, že nepřijaly moderní, jasné a stabilní zákony v oblasti školství, která je klíčová pro podporu svébytnosti národnostních menšin, v tom vidí pozitivní krok. Zastávají názor, že nový zákon obecně splnil jejich očekávání a znamená pro menšiny změnu k lepšímu, zejména co se týče výuky menšinových jazyků a vyučování v nich.

159. V této souvislosti je třeba konstatovat, že počet žáků nutný ke zřízení tříd pro výuku v menšinových jazycích byl snížen (na osm v mateřských školách a na deset v základních školách), a že upraveny byly i maturity, které nyní berou ohled na zvláštní postavení škol používajících menšinový jazyk jako jazyk vyučující (to se v praxi týká pouze Poláků).

160. V současné době jsou Poláci jedinou menšinou, která má možnost výuky ve svém vlastním jazyce od mateřských až po střední školy (týká se to asi 4 000 žáků). Musíme ocenit podporu, které se jim od státu dostává na přípravu učebních materiálů a na přípravu učitelů, zejména prostřednictvím pedagogického centra, zřízeného speciálně pro polské školy. Zmínku si v této souvislosti zaslouží i dotace schválené vládou v červnu 2004 na přestavbu polské školy v Jablunkově, kde je vyučovacím jazykem polština.

161. V zemi nejsou školy určené přímo pro žáky náležející ke slovenské menšině. Podle vládních zdrojů to plyne ze skutečnosti, že není dostatečný zájem o výuku slovenštiny. V oblasti školství však existuje úzká dvojstranná spolupráce se Slovenskem. Tak občané obou zemí mohou na vysokých školách užívat buď češtinu nebo slovenštinu, a to i při přijímacích zkouškách na tyto školy.

b) Přetrvávající problémy

162. Ačkoliv nový školský zákon obsahuje různé prvky, které přispívají k ochraně národnostních menšin, některá jeho ustanovení jsou sporná. Například podle tohoto zákona mohou být třídy či školy vyučující menšinové jazyky či používající je jako vyučující jazyky zřizovány pouze v oblastech, kde již byly ustaveny výbory pro národnostní menšiny, což často znemožňuje otvírat nové třídy či školy tohoto typu.

163. Jak již bylo řečeno, existence těchto výborů závisí na kritériích, se kterými se pojí určitá nejistota, jako jsou výsledky sčítání či ochota místních úřadů takové výbory zřídit. Je proto sporné, zda jsou taková kritéria dostatečně jasná a objektivní pro stanovení podmínek, dle Rámcové úmluvy, pro přístup k výuce menšinových jazyků či vyučování v těchto jazycích. Jak již bylo řečeno, zainteresované osoby kritizují postup zřizování takových tříd nebo škol, které od nich vyžaduje předložení petice (viz rovněž komentář ke článkům 4, 10 a 11 výše).

164. Podle informací poskytnutých úřady nemají menší a rozptýlenější menšiny (Bulhaři, Chorvaté, Maďaři, Němci, Romové, Rusíni, Rusové, Řekové, Slováci a Ukrajinci) dostatek žáků potřebný k výuce svých jazyků či vyučování v těchto jazycích ve veřejných školách.¹⁴ Výuka některých menšinových jazyků (například bulharštiny, řečtiny, ruštiny a hebrejštiny) je tudíž poskytována soukromě dotyčnými komunitami. Některé iniciativy tohoto druhu, obvykle podporované státy, se kterými je pojí stejný národnostní původ, podporují rovněž české úřady.

¹⁴ Nový školský zákon však na takové situace pamatuje klauzulí umožňující řediteli zařadit do vzdělávacích programů podle potřeby dvojjazyčné předměty.

165. Konkrétně Němci mají své vzdělávací programy organizované spolky, které by chtěli rozšířit i do míst s méně početnou německou populací. Rovněž by rádi používali němčinu jako vyučovací jazyk. Podle úřadů však jejich přáním podle platných zákonů nemůže být vyhověno, protože nesplňují zákonné podmínky.

Doporučení

166. Při zavádění nového školského zákona by úřady měly vyjasnit a v případě potřeby přizpůsobit kritéria a postupy situacím, jež řeší článek 14, odstavec 3 Rámcové úmluvy. V této souvislosti by měly zajistit zohlednění skutečné situace a potřeb menšin.

167. Je třeba více a s náležitými zdroji usilovat o skutečné zapojení místních a krajských úřadů do provádění vládní politiky v této oblasti. Větší podpory by se mělo dostávat iniciativám samotných menšin ve prospěch výuky jejich jazyků mimo obvyklý systém.

ČLÁNEK 15 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Účast příslušníků národnostních menšin v rozhodovacím procesu

Poznámky z prvního cyklu

168. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky vyběhl Poradní výbor úřady, aby hledaly způsoby, jak účinněji zapojit příslušníky národnostních menšin, včetně Romů a méně početných menšin, do rozhodování o záležitostech, které se jich týkají.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

169. Co se týče institucí, konstatuje Poradní výbor, že existuje několik poradních orgánů vlády, jejichž činnost se týká ochrany národnostních menšin (Rada vlády pro záležitosti romské komunity, Rada vlády pro lidská práva, Rada vlády pro národnostní menšiny), jakož i podvýbor parlamentu pro národnosti. Všimá si zejména důležité úlohy Rady vlády pro národnostní menšiny (dále jen „Rada“) společného poradního orgánu, ve kterém jsou zastoupeny menšiny (většina členů Rady) a státní orgány. I různá ministerstva mají zvláštní poradní orgány zabývající se menšinami a jejich problémy, některé z nich se zabývají přímo integrací Romů.

170. Vítejte i výroční zprávy předkládané vládě a zveřejňované Radou, které rovněž poskytují menšinám prostor k vyjádření jejich zájmů a očekávání. Poradní výbor velice oceňuje monitorovací a informační činnost Rady a zejména její kritický a sebekritický přístup. Činnost Rady příznivě hodnotí rovněž zástupci menšin, i když mají za to, že její vliv na rozhodování vlády zůstává omezený a očekávají od ní rozhodnější přístup.

171. Územní reforma a decentralizace přinesly změny, které by v zásadě měly napomoci účasti národnostních menšin v různých oblastech veřejného života. Konkrétně se to týká ustavování výborů pro národnostní menšiny – poradních orgánů místních a krajských úřadů v místech, kde podle posledního sčítání lidu tvoří menšiny alespoň 10% místního obyvatelstva.

172. Poradní výbor zastává názor, že tyto výbory mohou na místní a krajské úrovni učinit mnoho pro prosazování zájmů menšin a posilovat jejich účast na veřejném životě. To je důležité

zejména v zemi, kde menšiny nejsou automaticky zastoupeny v parlamentu a příslušníci národnostních menšin, kteří jsou ve volených orgánech, zejména ústředních, nejsou oficiálními zástupci národnostní menšiny, ke které náležejí.

b) Přetrvávající problémy

173. I přes v podstatě pozitivní vývoj zmiňovaný výše vyvolává situace na místní úrovni řadu otázek, zejména co se týče skutečné účasti národnostních menšin ve veřejném životě. Zdá se, že územní reforma a decentralizace nepřinesly obecně menšinám výhody, jež by se od realizace principu subsidiarity daly očekávat, ale že ve skutečnosti jim ztížily přístup k veřejné podpoře, kterou pro svou činnost potřebují. Zejména místní úřady jsou kritizovány jak zástupci národnostních menšin, tak vládou, kvůli své nedostatečné spolupráci a malému zájmu o ochranu národnostních menšin.

174. Postavení a úloha výborů pro národnostní menšiny ustavených na úrovni obcí a krajů nejsou vždy jasně definovány. Jak již bylo uvedeno výše, přetrvává určitá právní nejistota ohledně podmínek jejich existence. V praxi četné místní úřady takové výbory neustavily dokonce ani v místech, která splňují početní kritéria, to se týká zejména Němců a Slováků. V případě Romů, kteří jsou podle neoficiálních údajů nejpočetnější menšinou, splňuje dle údajů ze sčítání lidu uvedený početní limit pouze jediná obec.

175. Poradní výbor je znepokojen stávající právní nejistotou plynoucí z pochyb o správnosti výsledků sčítání lidu, jakož i z nejasností ohledně poptávky po takových výborech a z přesného významu desetiprocentního limitu (zda se týká příslušníků konkrétní menšiny či všech menšin žijících v uvedeném místě). Tyto obavy ještě posiluje skutečnost, že existence těchto výborů, jak již bylo řečeno výše, je sama o sobě jedním z kritérií používaných ke stanovení oblastí, ve kterých mají menšiny nárok na opatření v tak klíčových oblastech jako jsou používání menšinových jazyků a školství (viz komentář k článkům 10, 11, 12 a 14).

Doporučení

176. České úřady by s ohledem na náležité dodržování zásad místní samosprávy měly činit rozhodnější kroky k zajištění toho, aby právní opatření k podpoře účasti příslušníků národnostních menšin na věcech jich se týkajících, zejména zřízení výborů pro národnostní menšiny, byly přijaty na všech úrovních. Měly by rovněž odstranit právní nejistotu ohledně kritérií pro určování oblastí, ve kterých tyto výbory mají být zřizovány.

Účast Romů

Poznátky z prvního cyklu

177. Ve svém 1. stanovisku ohledně České republiky vyjádřil Poradní výbor obavy ohledně problémů, kterým čelí Romové při hledání svého odpovídajícího místa v hospodářském, kulturním a společenském životě a při přijímání rozhodnutí, která se jich týkají, a vyzval úřady, aby usilovaly o zlepšení jejich postavení ve všech uvedených oblastech.

Současná situace

a) Pozitivní výsledky

178. Poradní výbor s potěšením konstatuje, že úřady si stále naléhavěji uvědomují potíže, kterým čelí Romové při uplatňování své účasti v různých oblastech, jakož i v rozhodovacím procesu. Konstatuje, že řešení těchto potíží je jednou z priorit vlády. Poradní výbor v této souvislosti vítá pozitivní iniciativy na místní úrovni – se kterými se seznámil např. při své návštěvě v Ostravě - jejichž účelem je zlepšit skutečnou účast Romů na hospodářském, společenském a kulturním životě. Domnívá se, že takové iniciativy by měly být příslušnými místními orgány rozvíjeny systematictěji.

179. Pozitivní je také jmenování romských koordinátorů pomáhajících v každém ze 14 krajů krajským úřadům při přípravě postupů a opatření na zlepšení postavení a integrace Romů.

b) Přetrvávající problémy

180. I přes tyto pozitivní změny nejsou výsledky dosažené v posledních letech příliš povzbudivé. Na centrální úrovni zůstává vliv orgánů odpovědných na podíl Romů na rozhodování jen omezený. Z různých zdrojů se dozvídáme, že neschopnost těchto orgánů dostatečně koordinovat svou činnost a vybudovat účinné partnerství s romskými organizacemi tuto situaci částečně vysvětlují.

181. Na místní úrovni se zdá, že územně správní reforma koliduje s dříve zahájenými pozitivními iniciativami, které již začaly přinášet výsledky. To se týká zejména zřizování sítě romských koordinátorů v dřívějších okresech. Tato síť se po zrušení okresů rozpadla a pouze polovina těchto koordinátorů dnes pokračuje v podobné práci na místní úrovni. Dozvídáme se ale, že jejich práce a jejich komunikace s příslušnými úřady není příliš účinná, zejména na místní úrovni. Poradní výbor konstatuje v této souvislosti, že místní úřady jsou často kritizovány za svou malou ochotu řešit problémy Romů.

182. Obecněji řečeno, Romové stále zůstávají vyloučeni ze společnosti ve většině oblastí, včetně společenského a hospodářského života a školství (podrobněji viz komentář k článkům 4, 5, 6, 12 a 14 výše). I když mají Romové různé spolky, nejsou dostatečně aktivní a jejich zapojování do rozhodování o nich samotných stále zůstává omezené a často neúčinné. Přítomnost Romů v exekutivě, policii a veřejné správě by obecně rovněž potřebovala posílit.

Doporučení

183. Vybízíme úřady ke spolupráci se zástupci Romů při posuzování postavení Romů, co se týče účinné účasti ve veřejných záležitostech a při hledání způsobů, jak toto postavení podstatně zlepšit. Je třeba rovněž pokračovat v již zahájených iniciativách v této oblasti a činit vše potřebné, aby v nich krajské a místní úřady účinným způsobem pokračovaly.

ČLÁNEK 18 RÁMCOVÉ ÚMLUVY

Současná situace

Pozitivní výsledky

184. Poradní výbor konstatuje, že Česká republika uzavřela dvoustranné dohody o ochraně příslušníků národnostních menšin.

Doporučení

185. Poradní výbor vybízí Českou republiku, aby pokračovala ve svých důležitých aktivitách v oblasti dvojstranné spolupráce.

III. ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY

186. Poradní výbor má za to, že tyto závěrečné poznámky by se mohly stát základem pro závěry a doporučení, které přijme Výbor ministrů ohledně České republiky.

Pozitivní výsledky

187. Po přijetí 1. stanoviska Poradního výboru v dubnu 2001 a po rezoluci Výboru ministrů z února 2002 rozvíjela a diverzifikovala Česká republika svou činnost na ochranu příslušníků národnostních menšin se strategickým cílem vypracovat skutečnou veřejnou politiku v této oblasti. Každoroční hodnocení situace provádí Rada vlády pro národnostní menšiny za účasti zástupců národnostních menšin. Jak zástupci národnostních menšin, tak úřady potvrzují, že v posledních letech dochází v ochraně národnostních menšin k pozitivnímu vývoji.

188. V legislativní oblasti přijaly úřady v souladu se zákonem o národnostních menšinách z roku 2001 potřebná opatření k doplnění a vyjasnění zákonů o ochraně národnostních menšin. Například používání menšinových jazyků v úředním styku, v topografických označeních, jakož i při výuce menšinových jazyků a vyučování v nich upravují dnes příslušné zákony. Podobně české zákony obsahují ustanovení o účasti zástupců národnostních menšin na rozhodování, které se jich týká, na centrální, místní a krajské úrovni.

189. Pokroku bylo dosaženo i při přijímání oborových zákonů na ochranu proti diskriminaci a při přípravě komplexního zákona o rovném zacházení a ochraně proti diskriminaci. Středisko pro rovné zacházení bude zřízeno hned po přijetí tohoto zákona. Navíc bylo v posledních letech přijato několik opatření na podporu tolerance a úcty k rozmanitosti a na zlepšení dialogu mezi etniky.

190. Postavení Romů zůstává nadále prioritou vlády. Novým impulsem pro činnost vlády v této oblasti bylo nedávné přepracování Koncepce romské integrace. Řada opatření byla přijata i na překonání propasti dělící Romy a zbytek populace ve většině oblastí, ke zlepšení vnímání Romů veřejností a k odstranění jejich marginalizace a vyloučení ze společnosti.

Přetrvávající problémy

- 191.I když bylo dosaženo značného pokroku při přijímání zákonů o ochraně národnostních menšin, dozvídáme se o nedostatcích při zavádění příslušných ustanovení do praxe, zejména na místní úrovni. V mnoha případech nejsou místní úřady příliš ochotné přijímat opatření ve prospěch příslušníků národnostních menšin, pokud má většinová populace k takovým krokům výhrady. Tyto nedostatky jsou doprovázeny určitými mezerami v příslušných zákonech, zejména co se týče kritérií pro stanovení geografických oblastí, v nichž jsou uplatňována opatření a postupy ve prospěch národnostních menšin. Nedostatek spolehlivých statistických údajů o příslušnících národnostních menšin má rovněž negativní vliv na zavádění příslušných zákonů.
- 192.I přes pozitivní výsledky stále ještě zůstává prostor pro zlepšení v oblastech jako užívání menšinových jazyků ve veřejném životě, při výuce menšinových jazyků a vyučování v nich a v účasti národnostních menšin na veřejných záležitostech, zejména na místní úrovni. Větší pozornost si zaslouhuje i přístup příslušníků národnostních menšin do sdělovacích prostředků a vzdělávání odrážející jejich kulturu a tradice.
- 193.Problematické zůstává to, jak veřejnost vnímá osoby náležející ke zranitelným skupinám, jako jsou Romové. Opatření na zvýšení povědomí přijatá ke zlepšení dialogu mezi kulturami, a to i ve sdělovacích prostředcích, mají jen omezený dopad a stále se dozvídáme o případech diskriminace, nesnášenlivosti a dokonce násilí vůči takovým osobám. Znepokojivá je skutečnost, že se takto chovají i zástupci veřejných úřadů, včetně úředníků odpovědných za provádění zákona.
- 194.Velice znepokojivé zůstává postavení Romů jak z hlediska jejich rovnosti, tak z hlediska jejich účinné účasti na veřejném životě. Romové jsou nadále diskriminováni v mnoha oblastech a trpí vyloučením ze společnosti a marginalizací. Četné snahy vlády zlepšit jejich postavení v různých ohledech přinesly jen omezené výsledky. Potíže, s nimiž se setkávají v oblastech zaměstnání a bydlení, pokračující izolace romských dětí v systému školství, jakož i obvinění ze sterilizace romských žen bez jejich předchozího informovaného souhlasu, by měly být řešeny přednostně.

Doporučení

- 195.Kromě opatření, jež mají být přijata na základě podrobných doporučení v částech I a II stanoviska Poradního výboru vyzýváme úřady, aby přijaly k dalšímu zlepšení provádění Rámcové úmluvy i následující opatření:
- zajistit účinné dodržování zákonů na ochranu národnostních menšin v různých oblastech, zejména vybízením místních a krajských úřadů k podpoře uchování a rozvíjení hlavních prvků svébytnosti příslušníků národnostních menšin;
 - urychlit přijetí antidiskriminačního zákona a zajistit jeho rychlou implementaci, zejména zřídit Středisko pro rovné zacházení, zajistit účinnější monitorování situace v této oblasti za použití více způsobů shromažďování údajů;

- vhodněji řešit potíže, s nimiž se Romové potýkají v řadě oblastí, a to společně s nimi; přednostně přijmout potřebné kroky k vymýcení praxe izolování romských dětí v systému školství a zajistit, aby příslušné úřady řádně vyšetřily stížnosti ohledně sterilizace romských žen bez jejich předchozího informovaného souhlasu;
- pokračovat v potírání nesnášenlivých či nepřátelských postojů policie vůči Romům a jiným zranitelným osobám pomocí lepší přípravy a uvědomovacích opatření a zajištěním účinnější, nestranné a nezávislé kontroly činnosti policie; přijmout další opatření na zvýšení povědomí, zejména ve sdělovacích prostředcích, soudnictví a místních úřadech;
- věnovat větší pozornost používání menšinových jazyků ve sdělovacích prostředcích, v úředním styku a na topografických označeních;
- posílit interkulturní rozměr vzdělávání a při výuce menšinovým jazykům či při vyučování v nich a při zavádění nových školských zákonů zajistit, aby byla řádně zohledňována konkrétní situace příslušníků národnostních menšin, jejich skutečné potřeby a požadavky;
- posílit snahy o zlepšení účasti příslušníků národnostních menšin ve veřejných záležitostech, zejména na místní úrovni, kde je třeba při splnění zákonných podmínek zajistit ustavení výborů pro národnostní menšiny.